

ANALÝZA

13. 5. 2013

INDEX DOVOZNÍCH CEN A JEHO VAZBA NA VÝVOJ CEN ROPY

Úvod

Ceny dovozu ovlivňují každou ekonomiku, ale jejich význam roste s její otevřeností. Otevřenost České republiky měřená pomocí dovozu na HDP dlouhodobě roste. V roce 2003 tvořil poměr dovozu na HDP 59,2 %, v roce 2008 67,8 %, v roce 2012 již 76,3 %. O nadprůměrné otevřenosti ČR svědčí i průměrná výše poměru v EU 27, který v roce 2012 dosahoval 40,6 %. Je tedy zřejmé, že dovozní ceny jsou pro ekonomiku ČR zásadní a jejich případná volatilita bude vstupovat do cen ostatních statků a celé cenové hladiny v ekonomice.

Index dovozních cen může být posuzován samostatně nebo z hlediska devíti produktových skupin (SITC), kde každá z nich má v indexu dovozních cen definovanou váhu dle zastoupení produktů v rámci dovozu. Otázkou je, jaký dopad do jednotlivých skupin a celého indexu dovozních cen má cena ropy (v celém příspěvku je uvažována ropa Brent, které je ropa dovážena do ČR velmi podobná), jejíž ceny jsou na světových komoditních trzích dány primárně střetem nabídky a poptávky, stejně jako v případě jiných surovin. Mezi další faktory, které mají na cenu ropy vliv, patří spekulativní nákup či prodej, nepokoje v oblastech těžby a vzhledem ke kotaci cen ropy i kurz amerického dolaru.

Závislost indexu dovozních cen na cenách ropy je jednoznačná, což je dáno výrazně vyšší spotřebou ropy a z ní produkovaných výrobků, než pokrývá domácí produkce – například v roce 2012 byla domácí produkce České republiky 156 tisíc tun ropy, dovezeno 7074 tisíc tun a vyvezeno 21 tisíc tun ropy. Podíl domácí produkce tak tvořil pouhých 2,2 % na čistém dovozu této suroviny.

Ceny ropy pak na index dovozních cen působí přes ceny minerálních paliv a maziv (jedna ze skupin SITC).¹

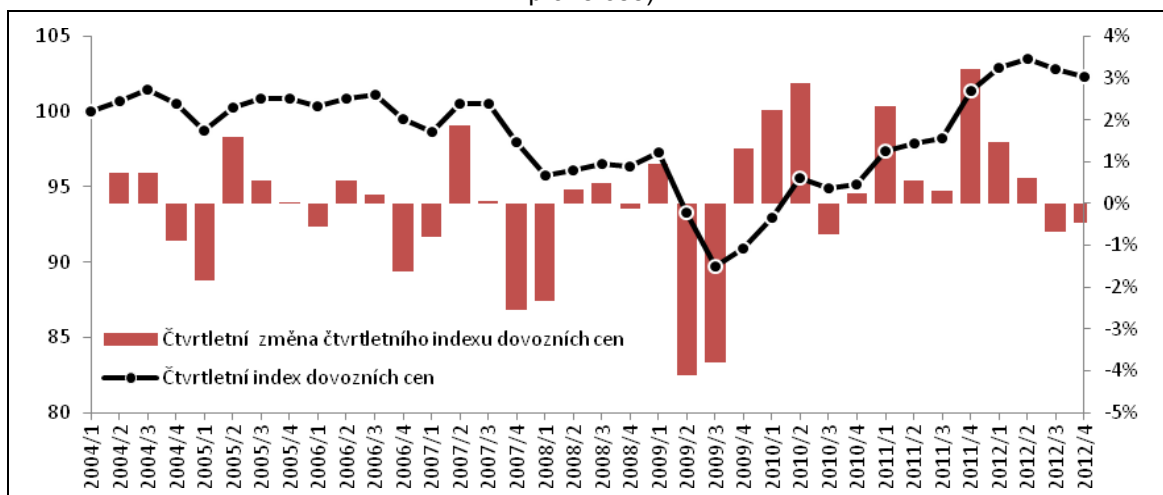
2004/1 – 2007/3 – stabilní období v kontextu indexu dovozních cen

Období od prvního čtvrtletí 2004 do třetího čtvrtletí 2007 bylo z hlediska dovozních cen poměrně stabilní, výraznější dočasný pokles cen byl pozorován mezi 2004/3 a 2005/3 (krajní body) respektive 2006/3 a 2007/2 (krajní body).

¹ Je třeba poznamenat, že aktuální ceny ropy nemusí být ihned zohledněny v cenách dovezených paliv a maziv, jelikož jednotliví kupující nemusí nakupovat za aktuální ceny, ale za ceny termínované, v jejichž rámci si domluví parametry obchodu, kterým je i cena, s předstihem. Vzhledem k nemožnosti určit, jaký objem ropy je nakoupen pomocí těchto termínových operací, je v této analýze od tohoto problému abstrahováno a vazba se zkoumá jen čistě vzhledem k aktuálním cenám ropy. Částečně lze zmíněný problém eliminovat tím, že jsou analyzovány průměrné čtvrtletní hodnoty jak cen ropy Brent, tak cen dovozních.

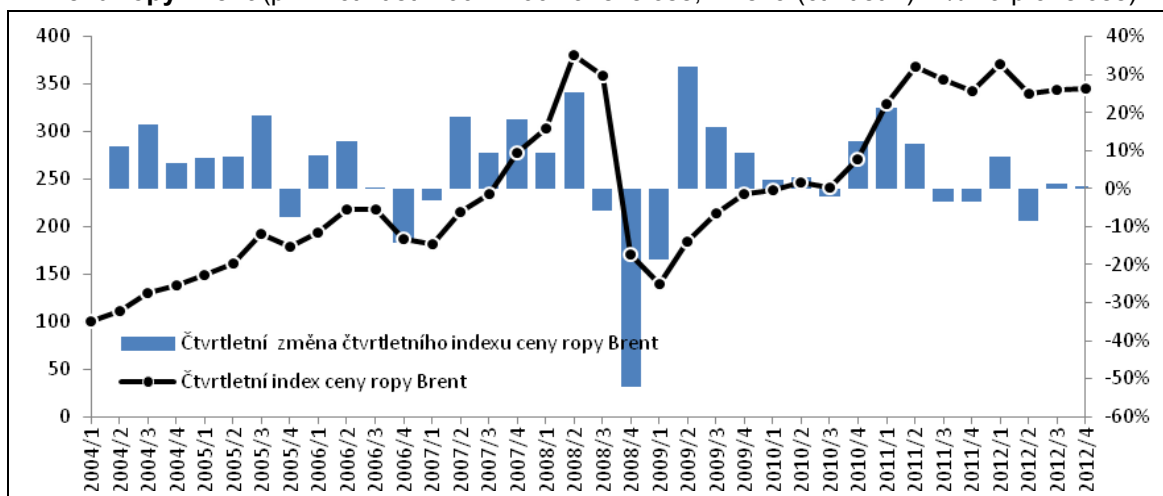
ANALÝZA

Čtvrtletní index dovozních cen (první čtvrtletí 2004=100 na levé ose, změna (čtvrtletní) v % na pravé ose)

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty.

Cena ropy Brent (první čtvrtletí 2004=100 na levé ose, změna (čtvrtletní) v % na pravé ose)

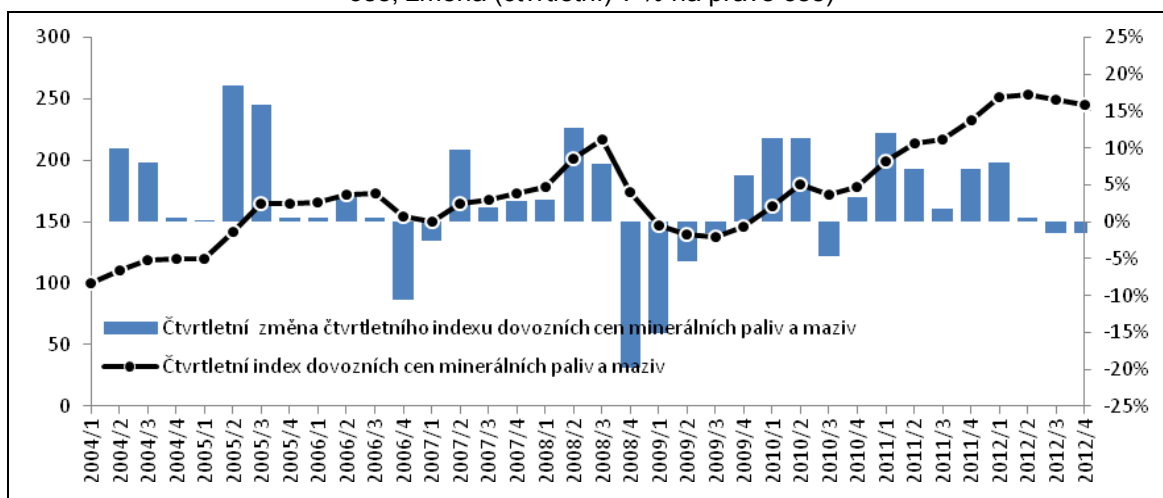
Zdroj: U.S. Energy Information Administration, vlastní výpočty.

První období poklesu dovozních cen bylo způsobeno dočasným zhodnocením CZK vůči USD – CZK posilovala zejména ve druhé polovině roku 2004 a prvním čtvrtletí 2005. Svoji roli ve vývoji indexu dovozních cen sehrálo i pokračující zhodnocení CZK vůči EUR. Index dovozních cen tak své dno našel v prvním čtvrtletí 2005. Konkrétně byl pokles cen pozorován (2005/1 versus 2004/3) zejména v rámci živočišných a rostlinných olejů (-9,5 %), průmyslového spotřebního zboží (-4,3 %), strojů a dopravních prostředků (-4,2 %), ale i surových nepoživatelných materiálů s výjimkou paliv (-3,8 %).

ANALÝZA

Ceny skupiny minerálních paliv a maziv v tomto období rostly velmi mírným tempem +0,6 %. Na tom, že růst cen byl jen velmi lehký, mělo výrazný podíl již zmíněné zhodnocení CZK vůči USD, jelikož ceny ropy se v tomto období zvýšily o výrazných +15,2 %. Celkově je tedy zřejmé, že se ceny minerálních paliv a maziv na poklesu dovozních cen ve výši -2,7 % nijak nepodílely, naopak, pokles byl vývojem cen v této skupině produktů tlumen.

Čtvrtletní index dovozních cen minerálních paliv a maziv (první čtvrtletní 2004=100 na levé ose, změna (čtvrtletní) v % na pravé ose)

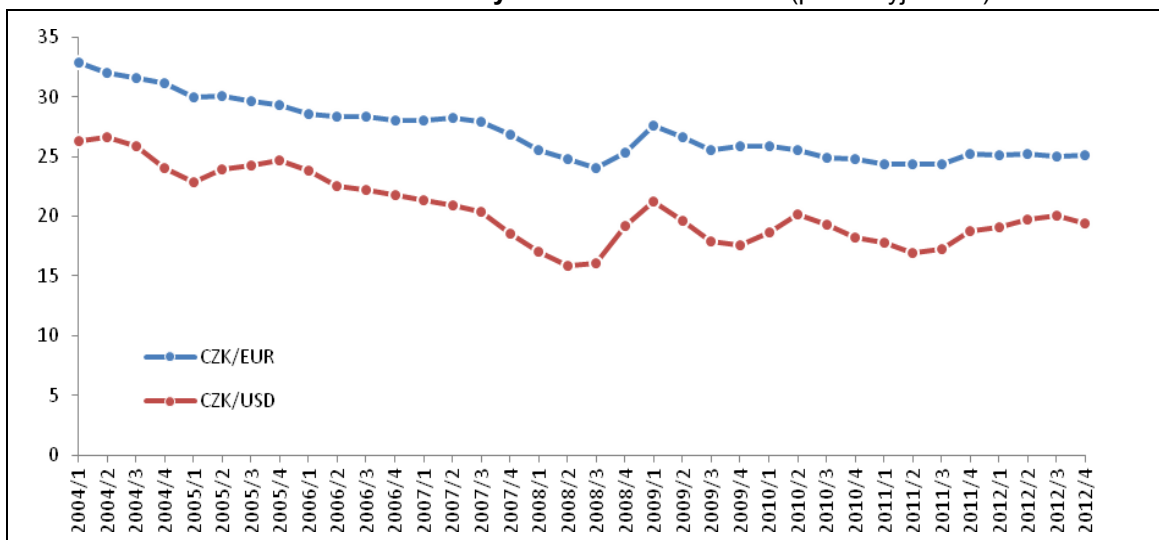

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty.

Na dočasný pokles indexu dovozních cen ve druhém zmíněném období mezi třetím čtvrtletím 2006 a druhým čtvrtletím 2007 (index dovozních cen nalezl své lokální dno v 2007/1 a celkově se snížil o -2,4 %) mělo vliv pokračující posilování CZK vzhledem k EUR ale i zhodnocení CZK vůči USD, která započalo na začátku roku 2006. Díky tomuto byly ceny v 2007/1 proti 2006/3 nižší v rámci tržních výrobků (-0,3 %), průmyslového spotřebního zboží (-1,0 %), strojů a dopravních prostředků (-2,8 %), nejvyššímu poklesu cen však čelila minerální paliva a maziva (-13,0 %). Jakkoli lze připisovat význam zhodnocení CZK vůči USD, na tomto poklesu mělo výrazný podíl snižování cen ropy na přelomu let 2006 a 2007, díky čemuž byla cena ropy Brent v prvním čtvrtletí 2007 o -17,0 % nižší než v 2006/3.

ANALÝZA

Průměrné čtvrtletní kurzy CZK/EUR a CZK/USD (přímé vyjádření)

Zdroj: ČNB, vlastní výpočty.

Po vysokém růstu cen ropy na komoditním trhu v roce 2007 a první polovině 2008...

Cena ropy po poklesu na přelomu roku 2006 a 2007 začala strmě narůstat z průměrné hodnoty 58 USD za barel v prvním čtvrtletí 2007 na 121 USD za barel v druhém čtvrtletí roku 2008, což odpovídá zvýšení cen o 110,2 %. Tento vývoj měl opodstatnění ve vysoké poptávce po této surovině v silných hospodářských letech a zároveň v obavách, zda je ve světě dostatečné množství zásob ropy, které by tuto poptávku pokryly.

Vývoj cen na trhu s ropou se odrazil i v ceně minerálních paliv a maziv v ČR, jejichž dovozní cena vzrostla mezi prvním čtvrtletím 2007 a třetím čtvrtletím 2008 o vysokých 44,3 % (ceny minerálních paliv a maziv vykazovaly růst o jedno čtvrtletí déle, než odpovídalo růstu cen na komoditním trhu s ropou). Index dovozních cen na tento vývoj v ceně ropy a následně v cenách dovezených paliv a maziv zareagoval jen velmi omezeně svým růstem o +1,9 % mezi 2007/1 a 2007/3 (ceny minerálních paliv a maziv se za stejné období zvedly již o +11,9 %). Mezi 2007/1 a 2008/3, tedy v období nejvyššího růstu dovozních cen minerálních paliv a maziv se celkový index dovozních cen snížil o -2,2 %. Důvod hledejme v opačném vývoji cen ve většině oblastí, zejména pak v rámci strojů a dopravních prostředků (-11,4 % v 2008/3 proti 2007/1) či průmyslového spotřebního zboží (-9,5 % v 2008/3 proti 2007/1), o který se zasloužilo výrazné zhodnocování CZK proti oběma hlavním světovým měnám – proti EUR zhodnotila mezi prvním čtvrtletím 2007 a třetím čtvrtletím 2008 o +14,1 %, proti USD dokonce o +25,0 %. Výrazné posílení CZK proti USD tlumilo i vývoj cen vlastní skupiny minerálních paliv a maziv, jejichž růst by byl v opačném případě pravděpodobně výrazně vyšší.

ANALÝZA

...následuje strmý propad

V druhé polovině roku 2008 dochází na trhu s ropou v důsledku snížení poptávky po této komoditě k převisu nabídky nad poptávkou a ceny se začaly strmě propadat, aby v prvním čtvrtletí 2009 narazily na dno v hodnotě 44 USD/barel (tento pokles odpovídá -63,4 %). Ke snížení poptávky po ropě došlo z důvodu ekonomického poklesu ve světě, ze kterého logicky plynula nižší spotřeba ropy, svojí roli pravděpodobně sehrály i velmi vysoké ceny finálních produktů z ropy, kterým museli koneční spotřebitelé čelit. Tento vývoj se odrazil i ve výrazném poklesu cen minerálních paliv a maziv, které se propadly o -36,7 % (2009/3 versus 2008/3 – ceny začaly reagovat se zpožděním jednoho čtvrtletí a klesaly o dvě čtvrtletí déle, než odpovídalo poklesu cen ropy). Vzhledem k postupnému znehodnocování CZK vůči USD (CZK ve čtvrtém čtvrtletí 2008 a prvním čtvrtletí 2009 oslabilo vůči této měně o -32,2 %) na konci roku 2008 a začátku 2009 však nebyl pokles tak výrazný.

Ačkoliv na přelomu 2008 a 2009 znehodnocovala CZK i vzhledem k EUR, depreciační tlaky pominuly již v 2009/2, CZK opět získávala na síle a index dovozních cen v rámci celého období 2009/3 versus 2008/3 zareagoval poklesem ve výši -7,0 %. Proti poklesu indexu dovozních cen působilo díky dočasně slabší CZK navýšení cen pouze v oblasti průmyslového spotřebního zboží (+2,5 %) a strojů a dopravních prostředků (+1,8 %).

Opětovný růst cen ropy od konce roku 2009 tlačil na růst dovozních cen

Od třetího čtvrtletí 2009 ceny dovozu rostou s mírnými výkyvy až do druhého čtvrtletí 2012, kdy dochází k jejich relativní stabilizaci. Index dovozních cen byl v 2012/2 o +15,3 % vyšší než v 2009/3. Nejvyšším tempem v tomto období rostly ceny minerálních paliv a maziv (+84,3 %), důvod hledejme v opětovném postupném navyšování cen ropy k hodnotě 108 USD/barel. Měnové kurzy CZK vůči EUR a USD sice kolísaly, ale v kontextu celého období je lze označit za relativně stabilní. Pozitivními tempy rostly ceny statků ve všech skupinách SITC, což lze připisovat i zmíněnému růstu cen ropy, která se jako jeden ze vstupů podílí na finální ceně produktu. Vzhledem k tomu, že žádné další ceny produktů nerostly srovnatelným tempem jako minerální paliva a maziva (nejvíce se jim blížily nepoživatelné surové materiály s výjimkou paliv s růstem +43,7 % a živočišné a rostlinné oleje s růstem ve výši +38,4 %), byl růst indexu dovozních cen výrazně nižší než růst cen v rámci minerálních paliv a maziv.

V druhé polovině roku 2012 začal index dovozních cen pomalu klesat (2012/4 versus 2012/2 o -1,1 %), k čemuž přispěl cenový vývoj ve všech skupinách SITC s výjimkou potravin a živých zvířat a nápojů a tabáku. Nejvyšším tempem v tomto období klesly ceny surových nepoživatelných materiálů s výjimkou paliv (-8,3 %) a minerálních paliv a maziv (-3,0 %). Vzhledem k poměrně stabilním cenám ropy v druhé polovině roku 2012 (z hlediska čtvrtletních hodnot) lze za cenovým vývojem minerálních paliv a maziv spatřovat velmi mírné zhodnocení CZK vůči USD ke konci roku 2012, výraznější roli však pravděpodobně sehrála klesající světová poptávka a z ní plynoucí pokles dovozních cen jak v rámci minerálních paliv a maziv, tak v dalších sektorech.

ANALÝZA

Vztah mezi řadami z hlediska korelačních koeficientů

Je zřejmé, že ve sledovaném časovém úseku měla cena ropy na průběh dovozních cen výrazný vliv, avšak hodnota kurzu CZK jak vzhledem k USD, tak k EUR často výkyvy v cenách ropy tlumila, a to jak v rámci dovozních cen minerálních paliv a maziv, tak opačným vývojem cen ostatních produktových skupin. To je ostatně zřejmé i z jednotlivých korelačních koeficientů mezi řadou čtvrtletních změn čtvrtletních cen ropy, indexu dovozních cen a indexu dovozních cen minerálních paliv a maziv. Dovozní ceny minerálních paliv a maziv se vyvíjely velmi podobně, jako ceny ropy Brent, avšak vazba mezi indexem dovozních cen jako celku a cenou ropy je negativní. Z toho je patrný zmíněný vliv kurzu a cenového vývoje v dalších skupinách SITC, které dopad změn cen ropy do indexu dovozních cen minimalizovaly.

Korelační koeficienty čtvrtletních změn čtvrtletních časových řad

	Cena ropy Brent	Index dovozních cen	Index dovozních cen minerálních paliv a maziv
Cena ropy Brent	1,00	-0,13	0,64
Index dovozních cen	-0,13	1,00	0,50
Index dovozních cen minerálních paliv a maziv	0,64	0,50	1,00

Zdroj: ČSÚ, U.S. Energy Information Administration, vlastní výpočty.

Autor:

Ing. Lukáš Kučera, tel.: 274 052 254, e-mail: lukas.kucera@czso.cz